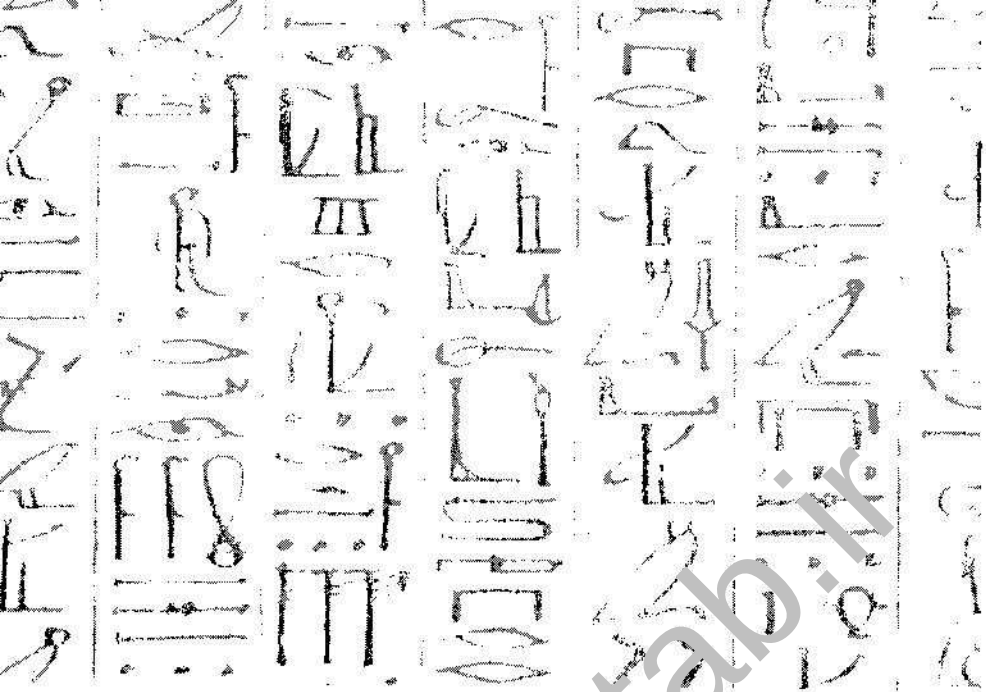




نویسندگان و متون اسلامی
(عربی)

۶۶۶۱

۵۰۰

کاظم استادی

۲۰۰

صبر

سرشناسه:	استادی، کاظم، ۱۲۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور:	دانشنامه خط فارسی (جلد ۱۵) مؤلف کاظم استادی. شامل: ۱. درآمدی فلسفه خط، ۲. خط در ایران (۲، ۱)، ۳. سیر تحول خط عمومی، ۴. نویسه گردانی و متون، ۵. آینده جلدنویسی خط فارسی، ۶. تاریخچه تغییر خط، ۷. فعالان اصلاح الفبا و خط، ۸. اخوندزاده و تغییر خط، ۹. ملکم خان و تغییر خط، ۱۰. مکتب اسلام و تغییر خط، ۱۱. حکیم فقهی تغییر خط، ۱۲. مجموعه مقالات ۱۳. در ادامه مجموعه مقالات، ۱۴. هولوکاست خط فارسی، ۱۵. کتابشناسی خط فارسی
مشخصات نشر:	قم: مؤلف، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری:	۶۰۰ ص (مجموع ۱۵ جلد).
شابک:	978-600-04-3323-9
وضعیت فهرست نویسی:	فیبای مختصر
یادداشت:	فهرست نویسی کامل آثار در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
شماره کتابشناسی ملی:	۳۸۲۶۹۱۲

دانشنامه خط فارسی (جلد ۱۵)

اس، کتاب: نویسه گردانی و متون اسلامی

الف: کاظم مقدم

شابک: ۳-۷ ۳۷ ۶۰۰-۰۱ ۹۷۸-۶۰۰-۰۱

شابک دوره: ۴-۳۳۲۲۰ ۹۷۸-۶۰۰-۰۱

چاپ اول: ۱۳۹۴

تعداد صفحات: ۲۰۰ - نسخه

تیراژ: ۵۰۰ جلد

لیتوگرافی: نویس

چاپ: سلمان فارسی

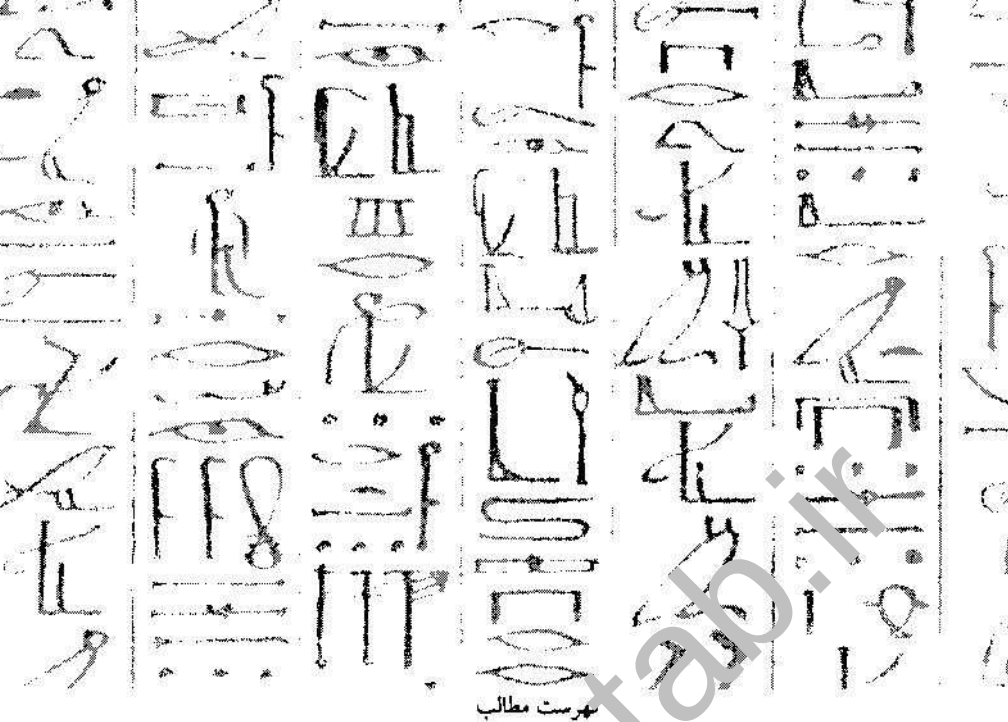
بخش: انتشارات برگزیده، تهران، خیابان ایرانشهر، نبش کلاتری،

پلاک ۲۳۰، طبقه ششم شمالی - تلفن: ۵-۸۸۴۹۰۲۸۳

قم، خیابان شهداء، کوچه ۲۳، پلاک ۱۶ - تلفن: ۳۷۷۴۴۱۲۵

حق چاپ محفوظ و مخصوص مؤلف است.

قیمت دوره: ۳۵۰ هزار تومان



به‌رست مطالب

پیشگفتار / ۷

تعریف زبان فارسی / ۹

زبان فارسی در تغییر است / ۱۱

برخی از عوامل تغییر زبان فارسی / ۱۲

تغییر تدریجی زبان در روزگار ما / ۱۳

تغییر خوب است یا بد / ۱۴

چه واکنشی باید داشت / ۱۵

قافیه را باخته‌ایم / ۱۵

واژه‌گزینی باید دو سویه باشد / ۲۲

لاتین‌نویسی عمومی (جهانی) / ۲۳

روش‌های لاتین‌نویسی / ۲۴

لاتین‌نویسی «سیستم‌های نوشتاری خاص» / ۲۶

لاتین‌نویسی فارسی / ۳۸

نمونه‌های لاتین‌نویسی فارسی / ۳۸

نویسه گردانی / ۳۹

تعریف عمومی (جهانی) نویسه گردانی / ۴۳

تفاوت نویسه گردانی با آوانویسی / ۴۵

چالش‌ها / ۴۶

فهرست لاتین‌نویسی‌های / ۴۷

نویسه گردانی فارسی / ۴۸

طرح‌های لاتین‌نویسی فارسی / ۵۳

برگرداندن کلمات فارسی و مشکلات آن / ۶۱

فینگلیس / ۶۲

مبولیت اجتماعی / ۶۴

جدآور از بر فاکلیسی / ۶۴

کلمات انحصاری در بیت و اس ام اس / ۶۸

بخش اول:

ضرورت نویسه گردانی / ۷۹

ضرورت خط لاتین برای فارسی / ۸۵

نویسه گردانی متون اسلامی، مشکلات و راه حل‌ها / ۹۴

نویسه گردانی متون اسلامی از نظر فونولوژی به انگلیسی / ۹۷

مشکلات نویسه گردانی / ۹۹

نتیجه گیری و پیشنهاد / ۱۱۰

نویسه گردانی اعلام فارسی و عربی با حروف لاتین / ۱۱۱

بخش دوم:

معرفی نویسه گردان‌ها / ۱۲۹

سامانه‌های نویسه گردان / ۱۳۰

تایپ فارسی با استفاده از بوکمارکلت نویسه گردانی / ۱۳۸

برخی دیگر از سایتها و نرم‌افزارهای نویسه گردان و لاتین‌ساز / ۱۴۹

بخش سوم:

درست‌نویسی فینگلیش در ابهام / ۱۵۷

سخن پایانی / ۱۹۴

پیشگفتار

ایجاد دانش، تولید علم نوی، اختراع و هر نوآوری، سبب ایجاد واژه می‌گردد. بدون بیداری و حرکت، هیچ واژه جدیدی پرداخته نخواهد شد. فرض کنید، انسانی متولد شده ولی بی‌حرکت، همیشه در خواب است؛ این انسان هیچگاه، واژه‌ای نمی‌سازد.

ملت، فرهنگ، تمدن، کشور، زبان و خلق، همه و همه تابعی از وجود انسان و حیات اوست. ملتی و کشوری که در خواب است و بی‌حرکت، توانایی واژه‌سازی ندارد. و در نهایت و بهترین حالت، همیشه مصرف‌کننده واژه می‌باشد. دامنه واژه‌ها، می‌توانند بسیار وسیع و گسترده باشند. اما هر یک باشند قابل تقسیم بر دو گونه‌اند؛

واژه‌های بومی و واژه‌های غیر بومی.

کشور و ملتی که پر تحرک و بیدار است، واژه‌هایش بومی است. و کشور و ملتی که بی‌تحرک است و علاقمند به خواب، واژه‌هایش لاجرم غیر بومی است. اگر بخواهیم این موضوع را به چیزی تشبیه کنیم، نگارش کتاب و ترجمه کتاب، شاید بهترین مثال باشد. مردمان برخی کشورها دائماً کتاب می‌نویسند و مردمان برخی دیگر از کشورها، همیشه مشغول ترجمه هستند. سرعت نگارش آنها

آنقدر سریع و با شتاب است که دیگر کشورها فرصت فراغت برای نگارش کتاب نمی‌یابند و تمام وقتشان باید صرف ترجمه کتابهای آنها گردد.
کشورهای ایجاد کننده دانش، از سر دشمنی واژه جدید برای ما خلق نمی‌کنند؛ بلکه طبیعت نوع آوری، خلقت واژه‌هاست. نکته مهم، تفاوت گذاشتن میان خلق واژه و ترجمه واژه است. وقتی اینترنت اختراع می‌شود و واژه «سایت» کاربرد می‌یابد؛ ترجمه آن به تارنما، ترجمه واژه است از زبان غیر بومی به زبان بومی.

ང་མི་ཤེས་གཤེ་ལས་འདི་ཆར་གས་མི་ཙེ་ར།

"I do not know whether I can complete this work"

'Nga mi she kalte le di ts'har kam mu ts'har'

ང་ (nga) - "I"

འདི་ཆར་ (le) - "work"

མི་ (mi) - "not"

འདི་ (di) - "this"

ཤེས་ (she) - "know"

ཆར་ (ts'har) - "to complete"

གཤེ་ (kalte) - "if"

གས་ (kam) - "or"

به تعبیر دیگر ملتی بیدار بوده و فعالیت نموده و دانش ایجاد کرده و به سبب این دانش، واژه‌ای خلق شده و کاربرد یافته است. اکنون ملتی دیگر بدون زحمت و فقط با ترجمه آن به زبان بومی خود از آن استفاده می‌کنند. در حقیقت چه ما از واژه «تارنما» در جامعه خود بهره ببریم و چه از واژه «سایت» استفاده کنیم، آنچه مهم

است اینکه؛ این دو واژه توسط خالق آن دانش ایجاد شده و اگر او نمی بود تارنمایی وجود نداشت.

بنابراین ملتی که تارنما را خلق کرده، سازنده واژه تارنماست. بی مناسبت نیست اکنون که وارد بحث واژه شدیم تعریضی به زبان فارسی بزنیم.
در اصل پانزدهم قانون اساسی آمده است:

«زبان ر خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است . اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبانهای محلی و قوم در طبوالت و رسانه های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.»

طبق این اصل باید پرسش پاسداشت خط و زبان فارسی اقدام کنیم. اما سؤال اینجاست که «زبان و خط فارسی چیست؟ تا با شناختش، آن را حفظ نماییم.
فرهنگستان، زبان فارسی را در این باره اینگونه تعریف نموده است:

زبان فارسی، زبانی است که هم اکنون در کشورهای ایران (به نام فارسی) و تاجیکستان (به نام تاجیکی) تنها زبان رسمی، و در افغانستان (به نام دری) یکی از دو زبان رسمی است و در برخی جوامع که در حوزه نفوذ فرهنگی ایران قرار دارند، گروهی از مردم بدان می نویسند و تکلم می کنند.

تعریف زبان فارسی

زبان فارسی، از دو کلمه «زبان» و «فارسی» تشکیل شده است. تعریف کلمه زبان، که معرکه آراست و به این راحتی نمی توانیم از جنجال آن خارج شویم؛ پس راحت ترین راه، وارد نشدن به آن دعواست. اما کلمه فارسی که اضافه شده به زبان است و آن را مقید می کند، خود دارای ابهام است.

توجه به این نکته لازم است که مشخص گردد، آیا «هویت زبان» به جغرافیاست یا نژاد و یا به واژه ها و کلمات و یا به همه آنها؟ به عبارت دیگر، «زبان» اگر دارای چه خصوصیاتی باشد، زبان فارسی است؟ آیا هر که در ایران زندگی می کند، زیانش

فارسی است و یا هر که نژادش آریایی است، زبانش فارسی است و یا هر که هزار کلمه خاص، مثل: مرد، باران، زمین و درخت را بر زبان جاری سازد، زبانش فارسی است.

آنچه مسلم است هیچکدام از اینها هویت بخش زبان فارسی نیستند. چرا که بسیاری افراد، ایرانی نیستند، اما زبانشان فارسی است، جدای از آن که، خود مفهوم «ایران» نا مشخص است و معلوم نیست که مراد از ایران، کدام ایران است. ایران ۲۵۰ سال پیش یا ۱۰۰۰ سال یا اکنون.

دیگر آنکه، نژاد نیز نمی تواند معیار زبان فارسی باشد، چون، چه بسیار آریائی های که نمی توانند زبان فارسی را بفهمند، و یا سخن بگویند.

همچنین کلمات نیز نمی توانند معیار و هویت بخش زبان فارسی باشند؛ چرا که مرتب در حال تغییرند. همان گونه که اکنون ما زبان فارسی زبانان ۲۰۰۰ سال قبل از خود را نمی فهمیم، آنها نیز از زبان گری بیابند، از زبان ما چیزی سر در نمی آورند. پس واقعاً زبان فارسی چیست؟ و هویت بخش آن کدام است؟

نویسه گردانی	گویش های زبان فارسی	[تلفظ]
فارسی ایران	خانواده زبانها: ایرانی > شاخه: > غربی > زیرشاخه: فارسی گویش ها بوشهری • بکرجندی • بهاری • سیلانی • درفولی • شوشتری • دشتی • لارستانی • ملاکری • بندری • لهجه ها آبادانی • اراکی • اصفهانی • بروجنی • باکی • مشهدی • خراسانی • خورستانی • چوبی • جنوبی • شیرازی • خرمی • کرمانشاهی • کرمانی • کردی • کارونی • دامغانی • شاهرودی • گلستان • محلاتی • همدانی • نیشابوری • گلیانگانی • گایله ای	
فارسی افغانستان	گویش ها هراری	
فارسی تاجیکستان	لهجه ها آسمانی • بجشکری • دهواری • فارسی بلخی • کابلی • هراتی	
فارسی ازبکستان	گویش ها بخارایی	
فارسی ترکمنستان	لهجه ها خجندی • درواری • سمرقندی • کولانی	
فارسی بلخ	گویش ها بخارایی	
فارسی خراسان	گویش ها عمومی	
ریشه زبان فارسی		

زبان فارسی در تغییر است

زبان فارسی که در تعریف آن عاجزیم، هر چه هست (که نمی دانیم)، اما می دانیم که در تغییر است. زبان فارسی، حداقل دو نوع تغییر را پذیرا بوده و خواهد بود. اول تبدیل و دوم تجدید. بسیاری از کلمات فارسی در گذر زمان تبدیل شده اند. به عبارت ساده تر، در زمانهای دور به دریا و آسمان و زمین چیزی می گفته اند که اکنون ما آن کلمات را استعمال نمی کنیم. و در واقع مفاهیمی ثابت، در دورانهای مختلف به عناوین گوناگونی، خطاب می شده اند و خواهند شد.

تغییر دیگر، جدید است. یعنی اینکه؛ برخی مفاهیم، تازه متولد می شوند و سابقه قبلی از آنها، می رود. همانند: رایانه یا همان کامپیوتر خودمان. بنابراین؛ هیچ کس نمی تواند بگوید، که همان زبان فارسی که نمی دانیم در واقع چیست، در حال تغییر است. و این تغییرات از دست ما و علاقمندان به زبان فارسی خارج است.

برخی از عوامل تغییر زبان فارسی

تمامی زبانها، به سبب وجود عواملی، تغییر می کنند. زبان فارسی نیز از آنها مستثنی نیست. جنگ، صلح، زلزله، کوچ، دین، پیشرفت، جنگ، حوزی، راحت طلبی، ارتباطات فرهنگی و هزاران دلیل دیگر هر کدام به تناسب، تغییر و شدت وجود، می توانند زبانی را دگرگون کرده و یا تغییر دهند.

ایرانیان با علاقه ای که از خود نسبت به دین اسلام نشان دادند، نشان دادند در معرض تغییری گسترده قرار گرفت. به طوری که یک ایرانی فارسی زبان قرن پنجم، نمی تواند با یک ایرانی فارسی زبان پنج قرن پیش از هجرت مکالمه واضح و روشنی داشته باشد. و یقیناً هیچ کدام از آنها، ارتباط کلامی راحتی نمی توانند با هم داشته

۱. کسی نمی تواند منکر علاقه ایرانیان به اسلام شود، چرا که اگر اجبار و زور، قدرت ثبات در علاقه را داشت در اسپانیا می توانست این نقش را ایفا کند به عبارت دیگر همان گونه که بسیاری از اندلسی ها، دوباره به مسیحیت بازگشتند، ایرانیان نیز می توانستند در برخی شرایطی که برایشان فراهم شد، دوباره به دین اجداد خود گرایش پیدا کنند.

باشند. همان گونه که اگر ایرانیان قرن اول هجری، فیلم‌های تاریخی ما را مشاهده کنند غرق در خنده خواهند شد، که آیا ما اینگونه تکلم می‌کنیم؟ بحث پیرامون تغییر گسترده و در مقام موضوع ما فعلاً خسته کننده است و دردی از ما دوا نمی‌کند. با ذکر تنها یک مطلب از آن می‌گذریم.

تغییر تدریجی زبان در روزگار ما

بزرگترین انت‌نامه فارسی، حدود ۲۰۰ هزار لغت دارد، که غالباً منشأ آنها غیر پارسی است. در محاورهای روزمره، از این تعداد لغت، حدود هزار لغت استفاده می‌شود و با سرعتی بیش از پیش در کاربردهای دیگر، عموماً حدود ۵۰۰۰ هزار لغت آن، استفاده عمومی و فراگیر در رشته‌های مختلف دارند.

طبق نقل برخی از اخبار رسم، گفته شده روزانه ۱۰۰ واژه خارجی به فارسی اضافه می‌شود. حتی اگر این صحت داشته باشد و روزانه ۱ لغت در محاورات مردمی از لغات بیگانه به فارسی اضافه شود، در هم این روند بسیار حائز اهمیت است؛ چرا که دایره لغات و حافظه کاربردی مردم ایران، دیگر مردمان جهان محدود است. به این معنی که هر لغت که اضافه می‌شود، باید یک لغت فارسی جای خود را به آن دهد. به عبارت ساده‌تر؛ اگر در طول ده سال مثلاً ۶۵۰۰ عدد لغت انگلیسی در زبان فارسی وارد شود، مردم حافظه لغاتشان افزایش نمی‌یابد و همان هزار لغت مکالمات روزمره و نیز ۵۰۰۰ لغت عمومی در رشته‌های گوناگون را استیلا می‌دهد و این طور نیست که از این به بعد دایره لغات آنها ۸۳۶۵ لغت شود. بنابراین بدین معنی است که ۳۶۵۰ لغت فارسی از دایره حافظه و کاربرد عموم مردم کاسته می‌گردد.

نتیجه اینکه؛ ظرف مدت ۲۰ سال دیگر، کلیه لغات مستعمل بین مردم ایران، غیر فارسی خواهد شد. همان گونه که این اتفاق، یکبار در زمان فتح اعراب در ایران اتفاق افتاد. و اگر به لغت‌نامه‌ها مراجعه کنید، غالب کلمات آنها منشأ عربی دارند.

همین واقعه در ۲۰ سال دیگر، حتماً بروز خواهد کرد. هر چند لغت نامه‌نویسان فعلاً در درج نکردن این لغات متعصب هستند، اما وقتی استعمال این لغات بسیار رایج و عمومی شود، مجبورند برای مطابقت فرهنگ عمومی، لغات کاربردی انگلیسی و بیگانه را در لغت نامه، درج کنند. پس وعده ما ۲۰ سال دیگر که غالب لغات لغت نامه فارسی منشأ انگلیسی پیدا خواهد کرد، و دیگر از لغت فارسی چندان خبری نیست. همانند این اتفاق در زبان ترکی برخی استانهای ایران رخ داده است و وقتی سخنرانی صحبت می‌کند، یک فارسی زبان غالب لغات سخنرانی او را می‌فهمد، و این صورت انسان دست می‌دهد که او نوعی از زبان فارسی را تکلم می‌کند.

وقتی زبان فارسی تغییر کند و یا ما آن را تغییر دهیم، چه کسی ما را مجازات خواهد کرد؟ اگر ما از چراغ قرمز راه نرویم، پول ما را بدزدیم یا کسی را بکشیم، دقیقاً می‌دانیم که جریمه این اعمال را چه مرجعی تعیین می‌کند: قانون کشور. و می‌دانیم اگر قانون را رعایت نکنیم چه مقایسه ما را مجازات خواهد کرد: دولت. آیا در کشور قانونی وجود دارد که مقررات برای گفتار ما وضع کند، یا هیچ شعبه‌ای از دستگاه دولت هست که چنین مقرراتی را بر موقع اجرا بگذارد؟ مسلماً نه. کتاب‌هایی هستند که قوانینی برای صحبت کردن و نوشتن ما تدوین کرده‌اند و مردمی هستند که اگر ما از این قوانین پیروی نکنیم، اعتراض و خرد می‌کنند. ولی این کتاب‌ها و این مردم از لحاظ حقوقی هیچ نفوذی بر ما ندارند (خارج از محدوده کلاس درس که البته در آنجا معلم می‌تواند در ازاء سرپیچی از این قوانین به ما نمره بد بدهد). نه فقط آنها فاقد صلاحیت حقوقی هستند، بلکه دارای هیچ گونه قدرتی نیستند که مقامی به آنها تفویض کرده باشد.^۱

۱. درست است که بعضی کشورها دستگاه‌های تنظیم‌کننده‌ای داشته‌اند که از نوعی قدرت برخوردار بوده‌اند، مثل فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی و یا آکادمی‌های ملی فرانسه و اسپانیا که به وسیله پادشاه تأسیس شدند و وظیفه خاص آنها «تنظیم و پاک نگه داشتن زبان» بود. حتی در این کشورها نیز کسانی

تغییر خوب است یا بد

صورت‌های مختلف زبان به عنوان وسیله بیان عقایدی که شما می‌خواهید منتقل کنید، دارای ارزش مساوی هستند. به نظر شما، تغییر چه از نوع تبدیل و چه از نوع تجدید، آیا خوب است یا بد؟ اساساً زبان فارسی تغییر کند خوب‌تر است؟ یا ثابت بماند؟ و مهم‌تر اینکه تغییر در کدام جهت مناسب است؟ یعنی اگر زبان فارسی گرایش به عربی پیدا کند خوب‌تر است؟ یا گرایش به لاتین؟ و علت این برتری و خوی در چیست؟

سپاس. حک است که برخی از به اصطلاح ادبای ما، نسبت به تغییر زبان فارسی، فقط - سیاست لاتینی دارند. و هر کجا گرایش زبان فارسی به سمت انگلیسی و یا لاتین، خیلی تمایل پیدا کند، دادشان بر هواست. اما هیچ تعصبی و یا حداقل کراهتی در تغییر آن و یا تجدید زبان فارسی به عربی یا ترکی از خود نشان نمی‌دهند.^۱ شاهد این مدعا، رسیه، فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی، از تعریف واژه «فارسی» است.^۲

-
- که دخالت آکادمی‌ها را در کار زبان جدی تلقی کردند. نبود بودند، ولی به هر حال قدرت آنها به نحوی وجود داشت. (رابرت ا.هال، کتاب زبان و فرهنگ، ترجمه معتمدرضا باطنی)
۱. چندی است به سفارش فرهنگستان و به اجبار وزارت فرهنگ اسلامی، تابلوهای میلیونی مغازه‌های ایرانیان فقط به دلیل درج کلمات خارجی (منظور از خارج فقط انگلیسی) تخریب و یا تعویض می‌شود. و وقتی به ارشاد گفته شود که؛ خوب در تابلوی این مغازه بر نوژه شهر نشر طیب. (نشر که کلمه عربی است و طیب نیز همچنین). چرا به آن کاری ندارید؟ خوب گفت: دیوانه شده‌ای، نشر طیب کجایش خارجی است؟ همه می‌فهمند. اما کیست که به آنها بگوید: «ایستادن رستاله» را هم، همه می‌فهمند. البته این موضوع چیز تازه‌ای نیست، در سال ۱۳۰۰ ش نیز قانون منع تخریب حک خطوط خارجی در تابلوهای مغازه‌ها و دکاکین و استفاده از خط فارسی و مخالفت انجمن خارجه ابلاغ شده بود.
 ۲. واژگانی زبان فارسی از عناصر زیر تشکیل شده است: همه واژه‌های فارسی‌تبار که در فرهنگهای معتبر امروز ضبط شده‌اند. همه واژه‌های عربی‌تباری که یا در فارسی امروز تداول دارند و یا دستکم در چند متن معتبر نظم و نثر فارسی، عمدتاً تا اواخر قرن پنجم، به کار رفته‌اند. همه واژه‌هایی که تبار هندی یا ترکی یا یونانی یا مغولی و مانند اینها دارند و در فارسی امروز متداول‌اند یا در متون تخصصی معتبر به کار رفته‌اند. هر واژه اروپایی که شرایط زیر را داشته باشد: در میان عموم فارسی‌زبانان متداول باشد؛ در زبان مبدأ واژه‌های بسیط باشد و در غیر این صورت، ساختار صرفی آن چنان باشد که مانع از اعمال فرایندهای واژه‌سازی فارسی بر روی آن نشود؛ و نیز واژه‌هایی که فرهنگستان با توجه به نظر متخصصان، به دلایلی معادل‌یابی برای آن را ضروری نداند.

چه واکنشی باید داشت

در این میان، چه برخوردی یا واکنشی پیرامون مجادلات زبان فارسی صحیح است؟ آیا نسبت به تغییرات چه تبدیلی و چه تجدیدی، باید مقابله کرد یا تغافل از خود نشان داد؟ کدام یک به نفع زبان فارسی است؟

آنچه مسلم است اینکه هر کجا علت امری محقق شود، معلول او نیز تحقق پیدا می‌کند. در زمان حاضر یکی از مهمترین علل تغییر زبان، حضور در عصر ارتباطات است. مهم‌ترین تفاوت ایران امروز با ایران دو هزار سال پیش و یا حتی صد سال پیش، در این است که همه ایرانیان، در تمامی ابعاد گوناگون با خارجی‌ان در ارتباط‌اند. سرعت سبیز تکنولوژی غرب در ایران، آنچنان زیاد است که هیأت‌های معظم واژه‌سازی نیز نمی‌تواند با فعالیت‌های روزانه از پس آن برآیند و شاهد آن اینکه با زحمت زیاد تا فرهنگستان ده واژه جدید معادل سازی می‌کند، صد واژه جدید خارجی در محاورات روزه به کار برده می‌شود، و متداول می‌گردد. و آنچه شما باید پاسخ دهید این است که آیا با این حجم ارتباطات مردمی بین‌المللی موجود، آیا قدرت و توانایی مقابله با تغییرات زبان فارسی را داریم؟

قافیه را باخته‌ایم

«فرهنگستان زبان و ادب فارسی» که عمده فعالیت آن در زمینه واژه‌گزینی^۱ و معادل‌یابی کلمه‌ها و اصطلاحات گوناگون در رشته‌های علمی، موزاییک و حدید

۱. گروه واژه‌گزینی: مدیر گروه: دکتر غلامعلی حداد عادل؛ معاون گروه: نسرین پرویزی؛ اعضای شورای واژه‌گزینی: اعضای پیوسته: دکتر یدالله ثمره، دکتر حسن حبیبی، دکتر غلامعلی حداد عادل، استاد اسماعیل سعادت، استاد احمد سمیعی، دکتر علی‌اشرف صادقی، استاد کامران فانی، استاد هوشنگ مرادی کرمانی، دکتر حسین معصومی همدانی، استاد ابوالحسن نجفی، دکتر سلیم نیساری، استاد کامران فانی؛ اعضای غیرپیوسته: دکتر ژاله آموزگار، دکتر حسن ابراهیم‌زاده، دکتر محمدابراهیم ابوکاظمی، مهندس محمدرضا افضلی، مهندس محمدرضا بهاری، دکتر محمود بیج‌خان، نسرین پرویزی، مصطفی کمال پورتراب، دکتر علی پورجوادی، دکتر عباس حری، دکتر محمدرضا خواجه‌پور، دکتر احمد جلالی، دکتر هاراطون داویدیان، دکتر علی درزی، دکتر محمدتقی راشد‌محصل، دکتر زهره زرشناس، دکتر هوشنگ رهنما، دکتر قطب‌الدین صادقی، دکتر علاءالدین طباطبایی، دکتر لطیف کاشیگر،

است، با تأسیس گروه‌های مختلف تخصصی واژه‌گزینی سعی کرده‌است تا این نیازها را برآورده کند؛ به‌گونه‌ای که اکنون بیش از هفتاد گروه تخصصی در فرهنگستان با هدف: «کمک به تقویت و گسترش زبان فارسی و تجهیز آن برای برآوردن نیازهای روزافزون فرهنگی و علمی و فنی و ایجاد هماهنگی در فعالیت‌های واژه‌گزینی و واژه‌سازی و معادل‌یابی برای واژه‌های بیگانه» و شرح و ظایف: «برنامه‌ریزی و مدیریت واژه‌گزینی؛ سازمان‌دهی وضعیت الفاظ بیگانه واردشده به زبان فارسی و معادل‌یابی برای آن‌ها؛ کمک به استانداردسازی مفاهیم و اصطلاحات علوم و فنون و چیرگی مختلف در محدوده زبان فارسی» به این امر اهتمام می‌ورزند.

این گروه در آغاز فعالیت خود واژه‌های بیگانه را در حوزه عمومی بررسی و معادل‌یابی کرد. «این نظر به اهمیت واژه‌گزینی در حوزه علوم و فنون، از سال ۱۳۷۵ کار واژه‌گزینی تخصصی را با همکاری فرهنگستان‌های علوم، علوم پزشکی و تعدادی از مؤسسه‌های تحقیقاتی و دانشگاه‌های کشور آغاز کرد. در حال حاضر، چهل‌وهشت گروه تخصصی و شورای هماهنگی زیر نظر گروه واژه‌گزینی فرهنگستان زبان و ادب فارسی فعالیت دارند. هر گروه متشکل از دست‌کم پنج متخصص علمی و فنی علاقه‌مند به کار واژه‌گزینی و یک یا دو نفر پژوهشگر و کارشناس گروه واژه‌گزینی است. پژوهشگران به نمایندگی از طرف فرهنگستان، بر انتخاب یا ساخت واژه، مطابق با الگوهای ساخت واژه در زبان فارسی و نیز اجرای اصول و ضوابط واژه‌گزینی در فرهنگستان نظارت می‌کنند و در مواردی وظیفه دبیری را برعهده دارند. حاصل کار واژه‌گزینی تا پایان سال ۱۳۸۴ در شش دفتر فرهنگ واژه‌های مصوب، شامل حدود ۲۰۰۰۰ واژه منتشر شده است (۲۴۱ جزوه).

همچنین گروه از سال ۱۳۸۴ به کار بازنگری در اصول و ضوابط واژه‌گزینی پرداخت و پس از بررسی تجربیات خود در سال‌های گذشته و ضعف و قوت‌های اصول و ضوابط قبلی (مصوب سال ۱۳۷۳ شورای فرهنگستان)، اصول و ضوابط

جدید پیشنهادی خود را برای استادان و همکاران خود و همچنین استادان و صاحب‌نظران در خارج از فرهنگستان ارسال کرد. نظرهای رسیده بررسی شد و در نهایت اصول و ضوابط جدید شرح داده شد و در سال ۱۳۸۶ به تصویب شورای فرهنگستان رسید.

همچنین گروه واژه‌گزینی از اواخر سال ۱۳۸۵ برای گسترش واژه‌گزینی در جامعه، نظر صاحب‌نظران مراکز آموزشی و پژوهشی و انجمن‌ها، طرحی را با عنوان «طرح برون‌سپاری» تدوین کرد که بر اساس آن، مراکز پژوهشی و انجمن‌ها در کار واژه‌گزینی تخصصی با فرهنگستان همکاری می‌کنند. از سال ۱۳۸۶ چهار گروه «برون‌پذیر» همکار خود را با فرهنگستان آغاز کرده‌اند.

بخش رایانه گروه واژه‌گزینی مجهز به نرم‌افزاری (گنج‌واژه‌ای) است که حدود ۷ میلیون رکورد از واژه‌های فرهنگ‌ها و واژه‌نامه‌های تخصصی یک و دوزبانه در آن وارد شده است و پژوهش‌ان متخصصان گروه‌ها برای بررسی معادل‌های فارسی به آن رجوع می‌کنند. همچنین، سایر فعالیت‌هایی که به‌طور مرتب در گروه واژه‌گزینی انجام می‌شود، از طریق شبکه اینترنت در دسترس همه علاقه‌مندان است و می‌توانند با ورود به آن از کارهای انجام‌شده و دست‌انجام آگاه شوند.

گروه واژه‌گزینی به‌منظور تبادل اطلاعات با دیگر محققان و آشنایی با پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه زبان فارسی و نیز معرفی فعالیت‌ها، تا کنون گردهمایی‌ها و میزگردهای را برگزار کرده است.^۱

۱. نخستین گردهمایی گروه‌های تخصصی واژه‌گزینی فرهنگستان (خرداد ۷۸)؛ نخستین هم‌اندیشی مسائل واژه‌گزینی و اصطلاح‌شناسی (اسفند ۷۸)؛ دومین گردهمایی گروه‌های تخصصی واژه‌گزینی فرهنگستان (آذر ۷۹)؛ میزگرد منابع‌های برسانته (تیر ۸۰)؛ میزگرد بررسی وضعیت اختصارات در زبان فارسی (دی ۸۰)؛ سومین گردهمایی گروه‌های تخصصی واژه‌گزینی فرهنگستان (اسفند ۸۰)؛ میزگرد بررسی وندهای زبان فارسی (دی ۸۰)؛ چهارمین گردهمایی گروه‌های تخصصی واژه‌گزینی فرهنگستان (اسفند ۸۱)؛ دومین هم‌اندیشی مسائل واژه‌گزینی و اصطلاح‌شناسی (اردیبهشت ۸۲)؛ پنجمین گردهمایی گروه‌های تخصصی واژه‌گزینی فرهنگستان (اسفند ۸۳)؛ هم‌اندیشی یک‌روزه «برنامه‌ریزی برای بازنگری در اصول و ضوابط واژه‌گزینی» (دی ۸۴)؛ ششمین گردهمایی گروه‌های تخصصی واژه‌گزینی فرهنگستان (اردیبهشت ۸۵)؛ هفتمین گردهمایی گروه‌های تخصصی واژه‌گزینی (اردیبهشت ۸۶)؛

در حال حاضر گروه‌های تخصصی در شش حوزه به امر گردآوری واژه‌های بیگانه حوزه تخصصی خود و معادل‌یابی برای آن‌ها، مطابق با اصول و ضوابط فرهنگستان می‌پردازند. اعضای این گروه‌ها را افرادی متخصص از فرهنگستان‌های علوم، علوم پزشکی، هنر و استادان برجسته دانشگاه‌ها و صاحب‌نظران تشکیل می‌دهند. و علاوه بر آن حوزه‌ها، گروه‌های علوم انسانی، گردشگری و جهان‌گردی، علوم نظامی، و ورزش نیز در گروه واژه‌گزینی فعالیت دارند.^۱

گروه‌های فعال واژه‌گزینی در سال ۹۰

نام گروه	نماینده یا نمایندگان گروه
۱ آینده‌پژوهی	رؤیا خدادادی، دکتر مزدک انوشه
۲ استخوان پزشکی	مرضیه چوپان‌زاده، مهدیه قنات‌آبادی
۳ اعتیاد	دکتر رضا عطاریان، سهیلا حیدری
۴ اقیانوس‌شناسی	محمود ظریف، مهدیه قنات‌آبادی
۵ ایمپلنت	دکتر سعید حسامی تکلو
۶ باستان‌شناسی	فرزانه سخایی، زینب شمسینی
۷ پروتگن‌شناسی	مهدی ذری، سمانه ملک‌خانی
۸ پزشکی	دکتر رضا عطاریان، دکتر سعید حسامی تکلو
۹ تغذیه	دکتر سعید حسامی تکلو
۱۰ جامعه‌شناسی	محمود ظریف، مهدیه قنات‌آبادی
۱۱ جغرافیای سیاسی	مهدی حریری، زینب شمسینی
۱۲ حمل و نقل درون شهری - جاده‌ای	مریم توسلی
۱۳ حمل و نقل دریایی	عبدالعزیز تاتار
۱۴ حمل و نقل ریلی	مریم توسلی

هشتمین گردهمایی گروه‌های تخصصی واژه‌گزینی (اسفند ۸۶)؛ نهمین گردهمایی گروه‌های واژه‌گزینی (اردیبهشت ۸۸)؛ هم‌اندیشی انجمن‌های علمی و برون‌سپاری واژه‌گزینی (خرداد ۸۸).
۱. برای اطلاع بیشتر رجوع کنید به سایت فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی.

۱۵	حمل و نقل هوایی	فرشیدسمائی، مهدیه قنات آبادی، شیماشریفی
۱۶	خوردگی	رؤیا خدادادی، فاطمه محمودنژاد
۱۷	رایانه	علی مهرامی
۱۸	رمز	محمدرضا حسینی، سمانه ملک خانی
۱۹	روان شناسی	دکتر محمدرضا رضوی، مژگان اجدادی
۲۰	ریاضی	محمود ظریف، بشارت فتحی
۲۱	ریاضی	حشمت اله صباغی
۲۲	زمین شناسی	آویشن محضری
۲۳	زیست شناسی	دکتر رضا عطاریان
۲۴	ژئوفیزیک	بشارت فتحی
۲۵	ژئوشناسی	دکتر رضا عطاریان، سهیلا حیدری
۲۶	سینما و تلویزیون	عبدالعزیز تاتار
۲۷	شنوایی شناسی	دکتر رضا عطاریان، سهیلا حیدری
۲۸	شیمی	اسلام هورن
۲۹	علوم پایه پزشکی (فیزیولوژی - پاتولوژی)	دکتر سعید حسامی تکلور
۳۰	علوم تشریحی	مریم ترسلی، یسب شمسینی
۳۱	علوم جو	حشمت اله صباغی
۳۲	علوم دارویی	اسلام هورن
۳۳	علوم سلامت	عاطفه قنبری
۳۴	علوم سیاسی	عبدالعزیز تاتار، فرزین غفاری
۳۵	علوم گیاهی	مهرآذر فارسی، مژگان اجدادی
۳۶	علوم و فناوری غذا	دکتر سعید حسامی تکلور
۳۷	فیزیک	رؤیا خدادادی
۳۸	قطعات خودرو	عبدالعزیز تاتار
۳۹	کتابداری و اطلاع رسانی	فرزانه سخایی، مصطفی وفایی
۴۰	کشاورزی - زراعت	محمود ظریف، شبنم مجیدی
۴۱	کشاورزی - علوم باغبانی	محمود ظریف

۴۲	گردشگری و جهانگردی	مهرآذر فارسی
۴۳	مخابرات	فاطمه اکبری، مونا فاضلی
۴۴	مدیریت پروژه	مزدک انوشه
۴۵	مدیریت سلامت	عاطفه قنبری، مصطفی وفایی
۴۶	مدیریت فناوری	رؤیا خدادادی، فاطمه محمودنژاد
۴۷	موسیقی	مونا فاضلی
۴۸	مهندسی بسپار	مهنوش تهرانی، علیرضا رحمتی
۴۹	مهندسی پلیمر - شناخته تایلر	مهنوش تهرانی، حشمت‌اله صباغی
۵۰	مهندسی محاسبات و انرژی	اسلام هورن
۵۱	مهندسی محیط زیست و جنگل	مرضیه چوپان‌زاده، شبنم مجیدی
۵۲	مهندسی عمران و الوری	عاطفه قنبری، علیرضا رحمتی
۵۳	مهندسی نقشه‌برداری	آویشن محضری
۵۴	میکروب‌شناسی	عاطفه قنبری، سمانه ملک‌خانی
۵۵	نجوم	محمد رضا حسینی
۵۶	نجوم رصدی	محمد رضا رضوی، بشارت فتحی
۵۷	نظامی	محمد رضا حسینی
۵۸	واژه‌های عمومی	مونا فاضلی
۵۹	ورزش	مرضیه چوپان‌زاده، فاطمه محمودنژاد
۶۰	هنرهای نمایشی	بشارت فتحی
۶۱	یادگیری الکترونیکی	عبدالعزیز تانر، فرزین غفوری

در این میان آنچه اهمیت دارد، کارهای انجام شده (این شصده گروه و یا سیصد کتاب و جزوه‌ای که از آنها منتشر شده)، نیست، بلکه مهم، میزان موفقیت و پیشرفت آنها در به کارگیری این لغات توسط مردم، در جامعه ایران و فارسی‌زبانان است. این ۶۰ - ۷۰ گروه، اگر حتی شش هزار گروه شوند، و نشریات فرهنگستان زبان و ادبیات در این باره چند هزار شود، مادامی که ایران و ملت ایران، وارده کننده دانش

از غرب باشند، فرهنگستان زبان فارسی و علاقمندان به خط و زبان فارسی، نمی-
توانند از پس ورود واژه‌های جدید و بکارگیری آن در بین مردم فارسی زبان برآیند.
با وضع موجود که ما وارد کننده دانش و علم هستیم، هنوز جلسه واژه گزینی
فرهنگستان تمام نشده، چندین برابر واژه‌های انتخابی فرهنگستان زبان فارسی، واژه
جدید از سوی آنها وارد ایران و رایج بین فارسی زبانان شده است.^۱
دو سه روز هر نوع تلاشی که برای برقرار کردن ملاک‌های مطلق و معیارهای
قاطع به کار رود تا زبان مردم را تنظیم کند، از گام نخست محکوم به شکست است.
بگذریم.

واژه گزینی باید در سو باشد

ممکن است دو کشور و یا در مات، هر کدام در زمینه‌ای بیدار باشند و
پرتحرک و در زمینه‌ای دیگر کسل و بی حرکت. این صورت، سبب ساز دو سویه
بودن واژه گزینی خواهد شد. هر کشور توانست واژه‌های خود را به کشور دیگر
صادر می‌کند. ملت دیگر نیز، کمبودهای خود را وارد می‌کند.
به عنوان نمونه، ایران پسته صادر می‌کند و همراه با آن واژه پسته در کشور وارد
کننده رایج می‌شود و همان کشور دستگاه فاکس به ما صادر می‌کند و واژه فاکس در
ایران رایج می‌شود.

۱. شاهد این ادعا، سخنان رییس فرهنگستان زبان و ادب فارسی در مراسم اعطای نشان دولتی به
برگزیدگان فرهنگستان‌ها می‌باشد، که پس از دهها سال تلاش و خرج فراوان فرهنگستان زبان فارسی
در ایران، ایراد شده است: رییس فرهنگستان زبان و ادب فارسی از وضع ۲۵ هزار معادل فارسی در
برابر اصطلاحات بیگانه در دهها رشته علمی و مهندسی خبر داد و گفت: زبان فارسی به علت هجوم
لغات بیگانه در معرض خطر است. او در ادامه افزود: هرکس نگاهی به تابلوهای مغازه‌ها، آکهی‌های
بازرگانی، بسته‌بندی کالاها و نام شرکت‌ها و مؤسسات بیندازد، می‌بیند که این زبان اصیل و نیرومند،
شیرین و کهن در معرض خطر است. حداد عادل یکی از مشکلات زبان فارسی را کم‌توجهی مجریان
عنوان کرد و گفت: قانون برای حمایت از زبان و ادب فارسی وجود دارد؛ اما مشکل در اجراست؛ زیرا
مجریان آن‌چنان که باید، نسبت به پاسداری از آن و اجرای قانون توجه نشده‌اند یا نیروی انسانی کافی
را در اختیار ندارند. (به نقل از تابناک/ ۳ دی ۱۳۹۰)

اما اگر اکنون با اغماض و چشم پوشی (از مطلبی که در ابتدای مقدمه گذشت) نام ترجمه لغات را که فرهنگستان ادبیات فارسی مشغول به آن است، واژه گزینی بدانیم، نمی توانیم منکر آن شویم که همین تعریف از واژه گزینی نیز باید دو سویه باشد. به عبارت دیگر، اکنون که پذیرفتیم، مطرح نمودن لغت نمابر به تعبیری، نوعی واژه گزینی است؛ اکنون باید بپذیریم که تنظیم چگونگی ساختار حروف کلمه moham، d نیز نوعی واژه گزینی است.

و کشور ما علاقمند است تا دین مبین اسلام را به دیگر کشورها عرضه کند و یا به عبارت دیگر، صادر کند. یکی از ملزومات صدور یک دین، صدور صحیح و درست ماهیم. واژه های یک دین و متون آن است. بنابراین بنا بر ضرورت هایی که بعداً خواهیم گفت فارسی زبانان و یا عرب زبان ها، می بایست واژه های دینی خود را، خود و به روش خود، مقصد صادر کنند. این میسر نخواهد شد، مگر اینکه این واژه ها را با خط و الگوی مناسب، صدور، تعیین کنیم.